

El Pinell de Brai, fundació, denominació i població*

Daniel Martínez i Montagut

L'existència de població pels entorns que avui es coneixen com el Pinell, es remunta a la Prehistòria, com ens ho demostra la troballa d'una destrala de pedra característica d'aquest període històric. Posteriorment es té l'evidència de la fundació d'una colònia ibera que va aconseguir el seu esplendor en el segle III abans de Crist, el testimoni de la qual ens ve ofert per la troballa d'una vaixel·la i un vas de l'època, trobats abans del 1890, conservats fins al 1936 al Museu Arqueològic de Tarragona i actualment dipositats al museu de Vic. El seu descobriment es va localitzar als voltants de l'actual ermita de Santa Maria Magdalena, on se suposa que es va situar el poblat iber.

La fundació de la vila sembla que es remunta, amb certesa, l'any 1100. Tot i les característiques del terreny i les condicions de vida i habitabilitat, no es pot descartar que el "lloc" fos poblat anteriorment a l'esmentat any de la seva fundació i en diversos períodes. El Pinell de Brai té atorgades les seves Cartes de Població o Concessió de Furs de Població, la primera en l'any 1198, pel comanador del castell de Miravet de l'Orde dels Templers, fra Pere de Colenys, i la segona i definitiva en l'any 1206, pel comanador templer de la Ràpita, Bernard de Cegunyoles.

Durant l'any 1150 el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, es va apoderar del castell de Miravet, i va cedir el territori estès entre

Mas dels Brois

EL CETA VISITA EL PINELL DE BRAI

aquest castell i el riu Algars, a l'Orde dels Templers. En l'acta que recull aquesta donació figura, entre altres pobles de la comarca, el castell del Pinell. Aquestes dades ens aporten la certesa que ja l'any 1150 hi havia al Pinell un castell o zona amurallada defensiva amb la seva corresponent població.

La denominació del Pinell de Brai prové, segons alguns estudiosos del lloc, del pi que es trobava a la plaça del poble, davant del mas de Vidal, casa situada avui a la plaça de l'Església.

Segons es desprèn de la segona Carta de Població, el Pinell ha perdut, més o menys, els següents terrenys: el vessant Atalaia-Vallplana fins a l'Ebre, part del Barranc dels Prats fins al Coll de Lluaners, al Canaletes, part de l'Obaga i d'Argiles; amb Miravet fins a la partida Prenafeita, així com part de Salvaterra, on es trobava Gandesola.

Quant a la denominació Brai, sempre ha circulat la versió de l'existència de la casa de Broi, feudal dedicat al comerç i transport entre el castell de Miravet i altres possessions dels templers, amb pas obligat pel Brai a fi de donar compte dels viatges, amb zona d'aturada i descans al pi del mas de Vidal, de grans dimensions, el qual servia d'ombra, repòs i aixopluc de tots els traginers i les seves cavalleries. Aquests traginers aprofitaven els seus descansos per a dedicar-se a empeltar les oliveres, ja que al terme no hi havia conreus d'aquesta classe, tot i que era ric en oliveres comuns i silvestres, d'aquí la gran extensió d'oliveres sense cap classe de línia de plantació, ni cap altra referència entre elles.

Uns altres creuen que la denominació del

AS
Extracció de mineral refractari a cel obert

Pinell de Brai, provinent de Broi, és pel que fa a la partida que presenta evolució anticlinal, oberta en erosió amb depressions resultants del buidat per l'erosió; o la part axial d'un bombament; o les ondulacions àmplies de les regions formades per plataformes i les seves dimensions en la part central, anticlinals; constituïdes per capes blanques recobertes de capes dures, amb afloraments calcaris destruïts lentament amb afloraments argilosos.

De l'anterior deducció procedeix la refractarietat d'aquestes capes argiloses, com podem veure en la conca minera que existeix entre Prat de Comte i Miravet, avui més aviat mines de cel obert, pedreres d'on s'extrauen terres refractàries aprofitables per al refractari, la ceràmica, la porcellana, el talc, etc. S'hi extrauen també arenes de sílice, bauxites, etc., utilitzables per a motlles de ferro en la siderúrgia, revestiment de forns així com gresols utilitzats en fondre el vidre. Tot això per la capacitat que tenen aquests materials de superar en bones condicions temperatures superiors als 1600°C.

Pel que fa a la procedència del nom Broi, se cita també la possibilitat que sigui per reminiscències dels antics idiomes d'Ibèria, que ha aconseguit perdurar; o com diuen altres més senzillament, que sigui una deformació de la frase "Font del Broll".

Qüestionant la història del Pinell, quant al nom de Brai, mogut pel refractari i les terres volcàniques que apareixen en l'esmentada partida, va quedar definitivament clar que Brai era el terreny que es caracteritza per la forma d'inversió en relleu de les seves estructures. Més tard, seguint amb el mateix interès i acoblant-lo al català, hom s'adona que en l'esmentada partida naix aigua tocant a terra en els anys plujosos, i com en castellà és *brotos de agua* al català del Pinell se li diu "brols", d'aquí el segon dubte i acoblament, "brols" que transformat a la parla usual d'un poble, el català del qual ha estat una barreja no molt clara fins al present, ha vingut la transformació de la parla "Brols"... "Brollys"... "Broy"... "Broi", nom, aquest últim, pel qual es coneix la partida. Pel que fa a la transformació de Broi a Brai, segons es desprèn del que s'ha investigat, li ve perquè el secretari del constitucional Ajuntament del Pinell, en posar-li Broi el va copiar amb la ratlla de la "o" posada com la de la "a".

* *Història del Pinell de Brai* Pp. 109-111.